

МЕЖДУНАРОДНО ПРОИЗВОДСТВО И ТРАНСНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ

доц. д-р Диана Съботинова
Бургаски свободен университет

INTERNATIONAL PRODUCTION AND TRANSNATIONALIZATION

Associate Professor Diana Sabotinova, PhD
Burgas Free University

Abstract: *The rapid growth of international production until about 2010 was driven by the underlying economics, the supportive policy environment, and enabling technological developments. Changes in direction in the same three factors caused the stagnation in international production in the 2010s. Looking ahead, the trio of technology, policy and economic considerations continues to be a helpful guide to structure the analysis of expected trends. Only the relative importance of the factors, their intensity and their detailed composition is likely to change. However, all three have arrived at critical inflection points that could fundamentally alter the configuration of international production over the next decade.*

Key words: *international production, transnationalization*

Двигатели на растежа на международното производство

През трите десетилетия на своето съществуване Докладът за световните инвестиции на УНКТАД¹ (първият доклад излиза през 1991 г.) документираща тенденциите в преките чуждестранни инвестиции, дейностите на многонационалните предприятия (МНП) и тяхното въздействие върху икономическото развитие. Първите доклади в началото на 90-те години на ХХ век описват как глобалното присъствие на МНП се развива от сравнително прости трансгранични структури, мотивирани предимно от търсене на природни ресурси и международни пазари, към по-сложни международни производствени мрежи, създадени, за да се възползват от разликите в разходите за труд и производителността. Този процес се ускорява в края на ХХ век и началото на ХХІ век благодарение на напредъка в технологиите, който позволява фино разделяне на производствените процеси и по-добра комуникация в сложни трансгранични вериги на доставките, подкрепени от либерализацията на търговските и инвестиционните политики и разпространението на експортно ориентирани индустриални политики – стимулирани както от конкуренцията между фирмите, опитващи се да оцелеят на глобализираните пазари, така и от конкуренцията между икономиките, които се стремят към привличане на инвестиции за развитие.

Първите две десетилетия на Доклада за световните инвестиции на УНКТАД съвпадат с бърз растеж на международното производство, 10-кратно увеличение на глобалния запас от ПЧИ и петкратно увеличение на световната търговия – голяма част от която представлява вътрешнофирмена търговия между филиали на едно и също многонационално предприятие и търговия в рамките на веригите на доставките, координирани от МНП. Ранните доклади се фокусират върху последиците от растежа

¹ World Investment Report. UNCTAD. [https://unctad.org/publications-search?f\[0\]=product%3A397](https://unctad.org/publications-search?f[0]=product%3A397)

**Международна научна конференция
„ЧЕРНО МОРЕ – ВРАТА И МНОГО МОСТОВЕ“ – 2022**

на международното производство, например върху влиянието на политиките за заетост и конкуренция, както и на въздействието върху развитието и потенциалните възможности за растеж, ръководен от износа, върху връзките и развитието на местните предприятия. Докладът за световните инвестиции документираща серия от фундаментални промени в естеството на международно производство (таблица 1).

	1990	2000	2007	2010	2019	CAGR (%)		
						1990-2000	2000-2007	2008-2019
Приток на ПЧИ (млрд. долари)	205	1 356	1 891	1 365	1 540	20.8	4.9	0.4
Входящи ПЧИ (млрд. долари)	2 196	7 377	18 634	19 751	36 470	11.6	13.5	8.4
Доход от входящи ПЧИ (млрд. долари)	82	347	1 260	1 393	1 953	15.5	20.2	4.5
Норма на възвръщаемост на входящите ПЧИ (%)	3.7	4.7	7	7.1	6.7	-	-	-
Стойност на трансгранични сливания и придобивания (млрд. долари)	98	959	1 032	347	483	25.6	1.0	-2.2
Съотношение на сливания и придобивания към ПЧИ (%)	47.9	70.7	54.5	25.3	31.3	-	-	-
Географско разпространение на наличността на входящите ПЧИ	23	31	37	40	40	-	-	-
Продажби на чуждестранните филиали (млрд. долари)	7 136	11 859	26 394	23 392	31 288	5.2	12.4	1.8
Добавена стойност (продукт) на чуждестранните филиали (млрд. долари)	1 335	3 059	6 132	6 509	8 000	8.7	10.4	2.0
Общо активи на чуждестранни филиали (млрд. долари)	6 202	22 761	74 504	82 588	112 111	13.9	18.4	4.5
Заетост от чуждестранни филиали (хиляди)	28 558	50 088	65 041	57 590	82 360	5.8	3.8	3.2
БВП (млрд. долари)	23 719	33 845	47 571	66 062	87 127	3.6	5.9	2.9
Бруто образуване на основен капитал (млрд. долари)	5 811	7 920	11 092	15 329	21 992	3.1	8.4	3.3
Авторски и лицензионни възнаграждения (млрд. долари)	31	89	152	230	391	11.1	12.4	5.4

Таблица 1: Еволюция на международното производство² (CAGR – Compound annual growth rate - Съставна годишна норма на растеж (изчислява темповете на растеж в проценти)

² World Investment Report (2020). International Production Beyond the Pandemic. UNCTAD.

Моделите на ПЧИ се променят – нововъзникващите пазари са не само важни получатели на ПЧИ, но постепенно се превръщат и във външни инвеститори. Съставът на производството се променя, като услугите играят все по-голяма роля, както чрез интернационализацията на услугите, така и чрез обслужването на производствените дейности. Променят се и начините, чрез които МНП се разширяват в чужбина, като сливанията и придобиванията (M&A) започват да играят основна роля, а корпоративните структури стават много по-сложни.

След световната финансова криза и особено след 2010 г., инерцията на растежа на международното производство спира. Това се отразява първо на търговията: световният износ на стоки и услуги, който нараства с повече от два пъти от темпа на БВП в продължение на десетилетия, се забавя значително спрямо икономическия растеж. Също така развитието на инвестициите остава за известно време в сянката на разширяващия се финансов компонент на ПЧИ. Именно тази стагнация в трансграничните инвестиции в производствен капацитет е ключов двигател за забавянето на търговията. Следващите доклади използват нови данни за добавената стойност в търговията, документират инвестиционните потоци и офшорните финансови центрове, разкриват базисната инвестиционна тенденция в резултат от нестабилните финансови потоци, сливания и придобивания, и ясно показват връзката между липсата на растеж на глобалните (реални) преки чуждестранни инвестиции, глобалните вериги на стойността и търговията.

Загубата на инерция в международното производство не намалява непременно взаимозависимостта между страните - използването на междинни суровини, особено от Китай, продължава да нараства.³ Географската концентрация в производството на някои изключително важни доставки излага международното производство на системни рискове – което става очевидно по време на кризата от COVID-19.

Причините за инвестиционната стагнация са проучени задълбочено в няколко доклада. Задграничните операции на МНП стават все по-нематериални и все по-малко зависими от инвестициите във физически активи. Режимите без дялово участие (NEMs) стават общоприети като механизъм за управление на международното производство. Режимите без дялово участие позволяват на МНП да имат достъп до задграничните пазари чрез договори, а не чрез ПЧИ, като същевременно им дават възможност да упражняват значителна степен на контрол над операциите. Технологичните МНП стават все по-важни. Тези фирми могат да достигнат пазари по целия свят чрез цифрови канали и без необходимост от значително физическо присъствие. Броят на многонационалните предприятия в технологиите, които не изискват много активи, в годишната класация на Доклада за световните инвестиции на 100-те най-големи МНП, се е увеличил от четири през 2010 г. на 15 през 2020 г. За разлика от това производствените инвестиции намаляват. Стойността на трансграничните инвестиции на зелено в проекти в производствените отрасли е структурно по-ниска (с 20-25 на сто) от тази през предходното десетилетие, дори в Азия, единственият регион, който все още показва значителен растеж в общия приток на ПЧИ.

Политическите фактори също са посочени като причина за случващото се. Мониторингът на мерките на националната инвестиционна политика показва постепенно

³ Baldwin, R. and R. Freeman (2021). Risks and Global Supply Chains: What We Know and What We Need to Know. NBER.

Baldwin, R. and R. Freeman (2020). Trade conflict in the age of Covid-19. VoXEU, 22 May 2020, <https://voxeu.org/article/trade-conflict-age-covid-19>.

**Международна научна конференция
„ЧЕРНО МОРЕ – ВРАТА И МНОГО МОСТОВЕ“ – 2022**

нарастващ дял на ограничителните и регулаторните мерки, за разлика от мерките, насочени към либерализиране или насърчаване на ПЧИ. Фрагментирането на режима на международната инвестиционна политика и относително слабият тласък за улесняването на инвестициите също води до няколко доклада, фокусирани върху политическите варианти за реформа, включително чрез рамката на инвестиционната политика за устойчиво развитие, пакета от реформи на международни инвестиционни споразумения и планът за действия за насърчаване на инвестициите.

Анализите показват, че същите фактори, които задвижват ранния растеж на международното производство, а именно политиките (вълна на либерализация и политики за растеж, водени от износа), икономиката (например намаляващи търговски разходи) и технологиите (напредък, позволяващ фино разделяне на производствените процеси и координация в комплексни трансгранични вериги на доставките), започват да действат в обратната посока, към завръщане на протекционистки тенденции, постепенно намаляване на възвръщаемостта на ПЧИ и увеличаване на технологиите, които не изискват много активи („леки“ по отношение на активите).

1990–2010 г.: двигатели на растежа	След 2010 г.: причини за забавяне
Политики на либерализация и политики, ориентиран към износа	Връщане на протекционизма и несигурността в политиката
Разлики в разходите за производствени фактори и намаляващи търговски разходи	Постепенно намаляване на възвръщаемостта на преките чуждестранни инвестиции
Технологичен напредък, подпомагащ растежа	Дигитални технологии, предпочитащи леките по отношение на активите форми на международно производство

Таблица 2: Растежът и забавянето на международното производство: ключови фактори⁴

Последиците от забавянето на инвестициите и международното производство естествено са основен проблем. Чуждестранните инвестиции остават ключов източник на капитал за развиващите се страни. Най-слабо развитите страни, които се сблъскват със сериозни структурни пречки пред развитието си, са особено зависими от трансграничните потоци за инжектиране на капитал в производствен капацитет и от пътищата към международните пазари, които филиалите на МНП могат да предоставят. Техният дял от глобалните ПЧИ остава под 2 процента и техните перспективи за поетапна промяна в привличането на инвестиции на фона на глобалната стагнация са слаби. Поглеждайки отвъд групата на най-слабо развитите страни, много други развиващи се страни, както и икономиките в преход, все още разчитат на ПЧИ и участие в глобалните вериги на стойността за модернизиране на своята промишленост и постигане на икономически растеж. Проучване на индустриалните политики, приети през последните 10 години в повече от 100 държави показва, че по-голямата част от тях целят да привлекат международни инвеститори в приоритетни сектори чрез промени в инвестиционното законодателство, мерки за улесняване на инвестициите, схеми за стимулиране и специални икономически зони (СИЗ).⁵

⁴ World Investment Report (2020). International Production Beyond the Pandemic. UNCTAD.

⁵ World Investment Report (2019). Special Economic Zones. UNCTAD.

World Investment Report (2018). Investment and New Industrial Policies. UNCTAD.

Първите десет години на XX век се оказват затишието преди бурята. Промените в икономиката на международното производство, политическата среда и технологичните тенденции, наблюдавани през това десетилетие, са само началото: новото десетилетие започва с критични промени и в трите области. Бързият растеж на международното производство до около 2010 г. е движено от развитието на икономиката, подкрепящата политическа среда и благоприятното технологично развитие. Промените в посоката на тези три фактора водят до стагнация в международното производство през 2010 г. Поглеждайки напред, триото от технологии, политика и икономически съображения продължава да бъде полезно ръководство за структуриране на анализа на очакваните тенденции. Само че относителната важност на факторите, тяхната интензивност и техният състав е твърде вероятно да се променят. Въпреки това, и трите са достигнали до критични точки, които биха могли фундаментално да променят конфигурацията на международното производство през следващото десетилетие.

В областта на технологиите разпространението на цифровите технологии в продуктите и производството през изминалото десетилетие води до бум в търговията с услуги, експлозия на нематериални активи в глобалните вериги на стойността и стремителен възход на дигиталните и технологични фирми сред най-големите многонационални предприятия в света. Но, както се твърди в Доклада за световните инвестиции на ООН за 2017 г.⁶, формите на международни инвестиции, нуждаещи се от малко активи (asset-light), тепърва започват да се появяват, а пълномащабната цифрова трансформация на веригите на доставките на фирмите, които не са „родени дигитални“ (особено в производството), е едва в началото. Цифровите многонационални предприятия се разрастват отчасти за сметка на, но предимно отделно от традиционните МНП. А дигитализацията на веригите на доставките на тези традиционни многонационални предприятия до голяма степен е обвързана със съществуващите международни производствени конфигурации. Къде се проектират продуктите, къде се произвеждат частите и къде се сглобяват, за повечето индустрии и повечето фирми, все още не се е променило фундаментално.

Разглеждайки политическата среда и международното управление на икономиката, виждаме как десетилетието след световната финансова криза връща махалото от либерализиране на търговията и инвестиционните политики към все повече интервенционизъм в националните икономически политики и завръщане на протекционизма. Засилването на протекционистките настроения обаче наистина започва да се проявява едва през втората половина на десетилетието; през първата половина правителствата показват съдържаност и желание да си сътрудничат с цел постигане на икономическа стабилност и гарантиране на възстановяването.

Докато протекционистките политики (митнически и немитнически мерки в търговията и ограничителни мерки за чуждестранните инвестиции) със сигурност оказват ефект и допринасят за забавянето и стагнацията на международното производство след 2010 г., те все още не са довели до фундаментална преконфигурация на международните производствени мрежи. Тъй като търговските модели е по-лесно да бъдат променени от фирмите, които работят в международните производствени мрежи, особено във вериги на стойността със сравнително ниски капиталови инвестиции в производствени операции, е очевидно известно отклоняване на търговията. Въпреки това няма значително увеличение на нивата на продажби и рещорингът (reshoring) е все още само зараждаща се тенденция. Ключов фактор, който трябва да

⁶ World Investment Report (2017). Investment and the Digital Economy. UNCTAD.

се вземе предвид, е, че международните ангажименти относно интервенциите в националните икономики и ограниченията върху трансграничната търговия досега са действали като ограничение на действията на правителствата; тъй като това ограничение се разхлабва, е вероятно въздействието върху международните производствени конфигурации да бъде по-фундаментално.

Що се отнася до икономиката на международното производство, намалените възможности за арбитраж по отношение разходите за труд (и може би зараждащата се тенденция към намаляване на възможностите за арбитраж и в областта на данъците) водят до постепенно намаляване на възвръщаемостта на чуждестранните инвестиции и допринасят за забавяне на международното производство през последното десетилетие. Това обаче обещава да бъде само началото на промяната в икономиката на международното производство.

Загрижеността за устойчивостта на икономиката ще засегне особено работата на сложните международни производствени мрежи и ще прекрои глобалните вериги на доставките. Екстремното време, предизвикано от изменението на климата, кара много МНП да преразгледат устойчивостта и издръжливостта на веригата си на доставки. Целите за намаляване на въглеродните емисии, обявени от много правителства, и свързаните с тях планове за изпълнение, включително въглеродните гранични такси, обещават драстично да променят изчисленията на разходите на МНП, свързани с нивата на технологиите, използвани в производството и транспорта, както и с регулаторните проблеми. Много от тези схеми предполагат значителна промяна през следващото десетилетие, което съвпада с последното десетилетие за изпълнение на Целите за устойчиво развитие на ООН.⁷

Оказва се, че кризата, причинена от пандемията, настъпва в момент, когато всички основни движещи сили на международното производство са близо до критични нива. Пандемията се отразява значително върху производствените мрежи и веригите на доставките на многонационалните предприятия в много индустрии. Още в началото на епидемията става ясно кои са тесните места в глобалните вериги на стойността. 1000-та най-големи глобални МНП и техните доставчици притежават повече от 12 000 съоръжения (фабрики, складове и други дейности) в районите, които първи са засегнати от ограниченията на мобилността (Хубей в Китай, Италия и Република Корея). Дългосрочната политическа реакция на пандемията и стремежът към по-голяма устойчивост на веригата на доставките ще ускорят съществуващите тенденции в международно производство.

Индекс на транснационализация

През последните три десетилетия многонационалните компании стават все интернационални, стабилно нарастват техните дялове от активи, продажби и служители в чужбина, измерени чрез индекса на транснационализация, с който от началото на 90-те години на XX век УНКТАД анализира дейността на МНП и техното присъствие в чужбина. УНКТАД изчислява Индекс на транснационализация (Transnationality Index - TNI), съставен от три съотношения, които формират три коефициента: чуждестранни активи към общите активи (*foreign assets to total assets - FA/TA*), чуждестранни продажби към общите продажби (*foreign sales to total sales - FS/TS*) и чуждестранна заетост към общата заетост (*foreign employment to total employment - FE/TE*). За да не се облагодетелстват фирмите от един конкретен тип ин-

⁷ The Sustainable Development Goals (2015). United Nations.

дустрия в класацията на компаниите, индексът се изчислява като средна стойност от трите горепосочени коефициента. Целта му е да идентифицира и класира поведението на тези многонационални компании, които имат най-голямо присъствие и операции в чужбина и в резултат на това са показателни за тенденциите в международното производство. Те са подредени по размер на техните чуждестранни активи, които се приемат като заместител за транснационализацията им, или интензивността на чуждестранните дейности по отношение на вътрешните дейности. Индексът на транснационализация се появява първо в Доклада за световните инвестиции за 1995 г.⁸ Развитието на този индекс през годините – заедно с подиндексите, които го съставят – показва въздействието на големите структурни промени във времето.

Новите бизнес модели, при които се екстернализират някои от операциите, съчетани с дигитализацията и възхода на нематериалните активи, водят до по-голямото представяне на услугите, технологичната и фармацевтичната индустрии в класацията. В същото време средният индекс на топ 100-те компании – относителните дялове на техните чуждестранни активи и служители и в по-малка степен и на чуждестранните продажби – е в застои през последното десетилетие, в съответствие със глобалната загуба на инерция на ПЧИ.⁹

Индустрия 4.0 се оказва особено разрушителна, тъй като ускорява всички тези тенденции, радикално трансформира установените бизнес модели и води към преконачуриране на международните производствени мрежи. Дигитализацията позволява на МНП да проникнат на чужди пазари без установяване на голямо физическо присъствие там, променяйки определящата характеристика на многонационалното (транснационално/мултинационално) предприятие. Докладът за световните инвестиции на УНКТАД за 2017 г.¹⁰ разработва индекса за лекота на ПЧИ (FDI Lightness Index), който улавя лекия инвестиционен отпечатък на цифровите многонационални предприятия и въздействието на дигитализацията върху всички индустрии.¹¹

Технологичните и дигиталните компании придобиват все по-голямо значение в топ 100 на многонационалните компании, класирани по чуждестранни активи от 2010 г. насам. Броят им нараства от 4 на 15 през 2017 г., а след това отново спада до 13 и оттогава остава постоянен. През 2020 г., по време на пандемията, техният дял от чуждестранните продажби в общото класиране скача с 5 процентни пункта до 22 на сто; това е постигнато без съответно увеличение на дела на чуждестранните активи, подчертавайки способността им да достигат до чужди пазари без основната производствена инвестиция. В същото време съставът на класацията се променя и по отношение на другите индустрии, което предполага по-широко въздействие на дигитализацията върху моделите на интернационализация на водещите МНП. По-специално, дялът на тежката промишленост и добивните компании намалява с почти една трета през последното десетилетие.¹² През втората половина на последното десетилетие индексът на транснационализация на 100-те най-големи МНП остава на плато. Има реална възможност да предстои намаляване на индекса.

⁸ World Investment Report (1995). Transnational corporations and competitiveness. UNCTAD.

⁹ World Investment Report (2020). International Production Beyond the Pandemic. UNCTAD.

¹⁰ World Investment Report (2017). Investment and the Digital Economy. UNCTAD.

¹¹ Casella, B. and L. Formenti (2018). FDI in the digital economy: A shift to asset-light international footprints. SSRN.

¹² World Investment Report (2021). Investing in sustainable recovery. UNCTAD.

**Международна научна конференция
„ЧЕРНО МОРЕ – ВРАТА И МНОГО МОСТОВЕ“ – 2022**

Индустрия	На база чуждестранни активи					На база чуждестранни продажби				
	МНП (брой)	FA/TA	FS/TS	FE/TE	TNI	МНП (брой)	FA/TA	FS/TS	FE/TE	TNI
Добиваща	17	63.8	59.9	45.6	56.4	19	49.8	61.6	38.7	49.6
Автомобилна	12	54.2	69.9	53.5	59.2	13	55.2	80.5	55.6	63.8
Фармацевтична	9	73.5	84.2	64.2	73.9	5	68.0	90.5	58.5	72.3
Тежка промишленост	11	71.4	70.7	59.7	67.3	12	58.3	73.8	55.9	62.8
Лека промишленост	10	80.1	84.3	80.0	81.5	7	76.1	84.9	76.7	79.2
Технологична	10	51.0	69.5	49.9	56.8	19	46.0	68.2	50.1	55.0
Дигитална	3	40.8	29.5	36.6	35.7	4	41.4	61.6	46.9	53.3
Телекомуникации	8	61.6	55.5	56.0	57.7	5	71.3	73.6	68.7	71.2
Търговия	4	58.7	50.7	48.1	52.5	8	59.3	50.2	44.1	51.9
Комунални услуги	11	61.9	59.7	48.3	56.6	4	59.4	64.2	50.4	58.0
Други услуги	3	70.6	46.7	48.0	55.1	2	59.5	84.2	62.5	70.6
Други	2	55.3	49.0	55.0	53.1	2	63.6	75.4	60.5	66.5
Общо	100	65.2	67.5	56.9	61.3	100	56.1	70.7	52.4	59.9

Таблица 3: Индекси на транснационалност, топ 100 МНП, на база чуждестранни активи и чуждестранни продажби, разбивка по индустрии, 2019 г. (процент)¹³

FA/TA = чуждестранни активи/общии активи

FS/TS = чуждестранни продажби/общии продажби

FE/TE = чуждестранна заетост/обща заетост

TNI = Индекс на транснационализация

Разграничението между леката и тежката промишленост следва традиционните разграничения, базирани на дълготрайните активи, необходими за производството. Леката промишленост включва компании за производство на храни и напитки, текстил, инструменти, тютюн и електрическо оборудване; тежката индустрия включва метални изделия, самолети и други транспортни средства, химикали и каучук и компании за строителни материали. Други услуги включват здравеопазване, транспорт, логистика. Други включват селско стопанство и строителство. На база чуждестранни активи дигиталната индустрия включва Alphabet, Amazon.com и Tencent; на база чуждестранни продажби, дигиталната индустрия включва Alphabet, Amazon.com, Accenture и Facebook.

В таблица 3 двете колони представят индекса на първите 100 МНП, избрани въз основа на чуждестранните активи и чуждестранните продажби за 2019 г. Разбивката от 100 МНП по сектори варира (колони 2 и 6). При избор, направен въз основа на чуждестранните продажби (в сравнение с подбора по чуждестранни активи), броят на МНП нараства в следните индустрии: технологии, търговия и – в по-малка степен – добивни.

¹³ Trentinia, C. (2021). A reassessment of UNCTAD's transnationality indices in the digital economy. Transnational Corporations Volume 28. Number 3. UNCTAD.

Основните индустрии, които отчитат спад при избор, направен въз основа на чуждестранните продажби, са фармацевтичната индустрия и комуналните услуги. При подбор, базиран на чуждестранните продажби, в сравнение с избора въз основа на чуждестранните активи, индексът на чуждестранни продажби за всички 100 МНП нараства от 67,5 на 70,7 (колони 4 и 8), докато индексът, базиран на чуждестранните активи намалява от 65,2 на 56,1 (колони 3 и 7).

В дигиталната индустрия има две нови компании: Facebook (сега Meta – САЩ) и Accenture (Ирландия), но една загуба – Tencent (Китай), която има коефициент на продажби в чужбина от около 4 на сто. Повечето от новите технологични МНП са производители на полупроводници и други компоненти от развиващите се икономики. Те включват TSMC от Тайван и SK Hynix и Samsung от Южна Корея, както и производители на други електронни компоненти, като например дисплеи и други уреди (LG Display и LG Electronics, Южна Корея), които обслужват чуждите пазари до голяма степен чрез износ. Глобалните вериги на стойността, свързани с технически компоненти, осигуряват големи количества търговия.

Процесите на глобализация от последните десетилетия променят значително световната икономика – нараства икономическата и финансова взаимозависимост на страните, регионите, пазарите и компаниите. Световната търговия със стоки и услуги расте по-бързо от brutния вътрешен продукт (БВП), връзките между националните финансови пазари се засилват, миграционните потоци от една страна в друга се увеличават, преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) нарастват. Дейността на многонационалните предприятия (МНП) се разширява и задълбочава, което води до противоречиви последици за националните икономики както на инвестиращите, така и на приемащите страни. Промените в публичната политика, особено в областта на отварянето на по-рано затворени индустрии за чуждестранни корпорации, преминаването към по-широки регионални търговски блокове, либерализацията на движението на финансовите потоци и дългосрочните ефекти от намаляването на търговските бариери засилват тенденцията към интеграция на националните икономики и задълбочаване на международните икономически връзки.

Литература:

1. Baldwin, R. and R. Freeman (2021). Risks and Global Supply Chains: What We Know and What We Need to Know. NBER.
2. Baldwin, R. and R. Freeman (2020). Trade conflict in the age of Covid-19. VoXEU, 22 May 2020, <https://voxeu.org/article/trade-conflict-age-covid-19>.
3. Casella, B. and L. Formenti (2018). FDI in the digital economy: A shift to asset-light international footprints. SSRN.
4. Trentinia, C. (2021). A reassessment of UNCTAD's transnationality indices in the digital economy. Transnational Corporations Volume 28. Number 3. UNCTAD.
5. The Sustainable Development Goals (2015). United Nations.
6. World Investment Report (2021). Investing in sustainable recovery. UNCTAD.
7. World Investment Report (2020). International Production Beyond the Pandemic. UNCTAD.
8. World Investment Report (2018). Investment and New Industrial Policies. UNCTAD.
9. World Investment Report (2019). Special Economic Zones. UNCTAD.
10. World Investment Report (2017). Investment and the Digital Economy. UNCTAD.
11. World Investment Report (1995). Transnational corporations and competitiveness. UNCTAD.
12. World Investment Report. UNCTAD. [https://unctad.org/publications-search?f\[0\]=product%3A397](https://unctad.org/publications-search?f[0]=product%3A397)